

શ્રીગોપાલદાસભાઈ વ્યારાવાળા કૃત માલોધ્ધાર ગ્રંથે વર્ણવેલી પૂર્વપીઠિકા સહિત

મઠપતિ કલ્યાણુભટ

વિરચિત

શ્રી ગોકુલેશ લીલા સુધા સિંધુ

અંતર્ગત

કલ્પોત્પન્ન ૭-૮-૯ થાને માલા પ્રસંગ

卐

અનુવાદકો

પ્રો. ડૉ. રમણલાલ હોરાલાલ ગાંધી
(એમ. એ. એમ. એ. પી. એચ. ડી.)

પ્રો. કૃમુદનુજેન મુળોપચાર પરીખ
(એમ. એ.)

પ્રકાશક

આચ્છવલાલ છાયાલાલ મોદી

મદ્રાસ

શ્રી મોહન પ્રિન્ટરી બાલાસિનાર

પ્રસ્તાવના

શ્રી વિઠ્ઠલેશકુમાર, મહારાજ રાજેશ્વર, રસિકરાય મુકુટમણિ, રસાનંદભર, સદા પ્રસન્ન, રસાવેશ, રસભાવ ભાવિત, રસાનંદ દાયક, મહાનાયક, વરવરેન્દ્ર, અગણિતાનંદ, મૂર્તિમાન, આનંદ વિગ્રહ, આનંદ માત્ર કરપાદ મુખોદરાદિ, રસમય, રસાર્ણવ, ગુણાલય, ગુણ ગુણાર્ણવ, વિશારદ, પ્રેમપુંજ, પ્રેમાસક્ત, પ્રેમારતભાવ, માર્ગપ્રણિત રસદાયક, ભાવ ભાવિત સ્વરૂપ, ભક્તજીવન, ભક્ત પ્રાણપ્રિય, ભક્તનું સર્વસ્વધન, ભક્તેચ્છાપૂરક, કરુણાસમુદ્ર એવા શ્રી ગોકુલેશજીનો માતા શ્રીરૂક્મિણિજીની સોહાગી કુખે સંવત ૧૬૦૮ના માગશર સુદ ૭ને શુક્રવારે રાત્રિ એક ઘડી છપ્પન પલ વીતી ગયે પ્રાર્દુભાવ થયો. બાલ અને પૌગંડ અવસ્થાનાં અગિયાર વર્ષ અડેલમાં આપશ્રીએ પિતાજી સાથે નિવાસ કર્યો. પછી શ્રી ગુસાંઈજીએ અડેલ છોડી શ્રી વ્રજભુમિ શ્રી ગોકુલમાં નિવાસ કરવાનો વિચાર કર્યો, ત્યારે માર્ગમાં ત્રણ વર્ષ ગઢામાં નિવાસ કર્યો, ત્યાં રાણી દુર્ગાવતીને અખૂટ રસનું દાન કર્યું. ત્યારબાદ બહુ ટુંક સમય શ્રી ગોકુલ બિરાજ સંજોગોવશાત્ શ્રી ગુસાંઈજીએ મધુપુરી (મથુરા)માં ૬ વર્ષ, ૩ માસ, ૧૧ દિવસ નિવાસ કર્યો. ત્યાં શ્રી ગોકુલેશજીનાં વેણુભટનાં દીકરી પાર્વતી વહુજી સાથે બહુજ ધામધૂમથી લગ્ન થયાં; અને પછી સંવત ૧૬૨૮ના ફાગણ વદ ૭ને દિને કાયમી નિવાસ માટે શ્રી ગુસાંઈજી શ્રીગોકુલમાં પધાર્યા, અને પોતે સંવત ૧૬૪૨ના પોષ વદ ૭મે પરોક્ષ દેખાડ્યું. (નિજધામમાં પધાર્યા) ત્યાં સુધી શ્રીજીએ પિતાજીના વાતસલ્ય ભાવનો અનુભવ કર્યો.

શ્રીગુસાંઈજીએ શ્રી ગોકુલનાથજી સેવ્ય સ્વરૂપ જેમને માથે પધરાવી આપ્યું હતું; એવા શ્રીગોકુલેશજી પોતે સ્વતંત્રપણે શ્રી ગોકુલમંદિરમાં ભક્તસમાજ પ રવેષ્ટિત, શ્રી બેઠકમાં રાજધાનીએ બિરાજ ભક્તસમાજને અનેક વિધ સુખ આપ્યાં. અને અનેકવિધ લૌકિક અલૌકિક લીલાનો આદર કર્યો. એ રાજધાનીનું વર્ણન ભગવદ્દીર્ઘ વલ્લભદાસ ત્રીકમદાસે શ્રી ભક્તરાજ વલ્લભરત્ન રસાલય ગ્રંથના પહેલા મંગળમાં “શ્રી ગોકુલેશ વર મહાપ્રભુ! પ્રાગટ્ય ભક્તને કાજ ॥ પ્રભુની રાજધાની ॥” થી શરૂ કરી ૧૦૨ કડીમાં ગાયું છે. એ જોવાથી એ રાજધાનીનો તાદ્દશ ચિતાર અનુભવી શકાશે.

આધુનિક જમાનામાં આપણી ધર્મ પ્રત્યે ભયંકર ઉપેક્ષાવૃત્તિ જોવામાં આવે છે. જે માલા તિલકના રક્ષણ માટે શ્રી ઠાકોરજીએ ૬૮-૬૯ વર્ષની પાકટ ઉંમરે ચીદ્રુપ જોવા વામમાર્ગી પાખંડી સંન્યાસીની ઉશ્કેરણીથી તે વખતના બાદશાહ જહાંગીરના માલા તિલક સામેના ધર્મ વિરૂદ્ધી શાસનો સામે પડકાર ફેંકીને ધર્મને નિર્મૂળ થતો અટકાવવા માટે અથાગ પરિશ્રમ કર્યો, અને સં. ૧૬૭૭માં કાશ્મીરનો તે સમયનો વિકટ પ્રવાસ ખેડ્યો, ત્યાં જહાંગીર સાથે તત સંબંધી વાદ વિવાદ કર્યો. અને માલા તિલકના રક્ષણ માટે શ્રીગોકુલ અને શ્રીગોકુલના વૈભવનો ત્યાગ કર્યો. અને સૌરમજી

નિવાસ કર્યો. ત્યારબાદ બાદશાહને પોતાના કૃત્ય માટે પરતાવો થતાં આદર સહિત શ્રી ઠાકોરજીને શ્રીગોકુલ પાછા પધારવા આગ્રહ કર્યો અને માલા તિલકના ધર્મને અવિચલ કરી ભક્તિમાર્ગ દઢ કરી પોતે શ્રીગોકુલ હંમેશને માટે બિરાજ્યા. માલા તિલકનું મહત્ત્વ આજે સૃષ્ટિમહુ ઓછું સમજે છે. લગભગ સાડાત્રણસો વર્ષ પહેલાંની એ ઘટનાનું વર્ણન જે કલ્યાણભટજીએ સંસ્કૃતમાં કર્યું છે તે ગુજરાતીમાં પ્રસિદ્ધ કરીએ તો તેના વાંચનથી પુષ્ટીમાર્ગીય વૈષ્ણવ સંપ્રદાયને તેમાંથી પ્રેરણા મળે, રસ ઉત્પન્ન થાય અને માર્ગમાં પ્રવેશ થાય એવા આશયથી આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કરવાનો મનોરથ પ્રભુજીએ ઉપજાવ્યો, તેથી તેમને મનમાં પ્રાર્થી તેઓશ્રી આ કામ પૂર્ણ કરશે તેવી આશા સફળ થવાનું જણાયા બાદ આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કરીએ છીએ. જે કે ધર્મપ્રિયતાનો ભાવ આધુનિક સૃષ્ટિમાં આવવાનો તો શ્રીગોકુલેશ પ્રભુની કૃપા પર અવલંબે છે. આવા ઉદારરાય શિરોમણી શ્રીગોકુલેશજીનો અનંક અંગવદ્ ભક્ત-સમાજ હતો. તે સમાજે શ્રીજીદ્વારા અનેક રીતે અલૌકિક રસાનુભવ કર્યો. પોતે ૮૯ વર્ષ સુધી ભૂતલ પર બિરાજ સંવત ૧૬૯૭ના મહા વદ નોમ (વ્રજ ફાગણ વદ નોમ)ના દિને નિજ ધામમાં પધાર્યા, ત્યાં સુધી અંગવદ્ શ્રાષ્ટિને ભૂતલ પર અનેક વિધ સુખો આપ્યાં. શ્રી ગોકુલેશજી નિજ ધામમાં પધાર્યા પછી લગભગ એંસી જેટલા ભક્તોએ વિરહવ્યથાથી પીડિત થઈ પ્રભુજી ના શ્રી ચરણે લીલામાં અનુસર્યા હતા, અને એ સમાજ પૈકી કેટલાક અંગવદ્ ભગવદ્ગીતોએ શ્રીજીની સાનિદ્યમાં અને કેટલાકે વિરહદશામાં નિજેચ્છાથી ભૂતલપર રહી આપશ્રીના ગુણાનુવાદ ગાયા છે. તેમાંના કેટલાકનો પરિચય અહિં સંક્ષેપમાં આપીએ છીએ.

મહા મહદ્ અંતરંગ ભક્ત શિરોમણિ શ્રી ગોકુલભાઈજીએ શ્રી સ્વરૂપાનંદ રઘવ રસલીલા (મોટા મહા ઉચ્છવ) એ નામનો ૧૧૩ માંગલ્યનો ૮૫૦૦ કડીઓ રચીને એક ગ્રંથ લખ્યો છે, જેમાં શ્રીજીના પ્રાગટ્ય, મહા ઉચ્છવ ઉપરાંત વર્ષના સઘળા ઉત્સવોનું વર્ણન કર્યું છે, અને બીજાં અનેક ઘોળ કર્યાં છે. વ્યારાના મહદ્ ભક્ત પરમ ભક્તરાજ, ભાઈશ્રી ગોપાલદાસભાઈએ શ્રીગોકુલેશ રસાબ્ધ કીડા કલ્લોલ ગ્રંથ રચ્યો છે, જેના પાંચ ભાગ છે. (૧) પ્રાગટ્ય સિદ્ધાંત (૨) રસિક રસગ્રંથ (ગુજરાત પ્રસંગ), (૩) તૃતીય તરંગ (શ્રીજીનો ગૃહસ્થાશ્રમ) (૪) ચતુર્થ તરંગ (માલોદ્ધાર), (૫) પંચમ તરંગ (નિત્ય ચરિત્ર) એમ લગભગ ૨૪૦૦૦ કડીઓથી પૂર્વજીના ઇતિહાસ સાથે શ્રીજીનું જીવન ચરિત્ર લખ્યું છે; અને ૧૧૦૦૦ કડીઓમાં સ્વરૂપ રસાવલી ગ્રંથ લખી શ્રીજીનું સ્વરૂપ વર્ણન, આંહિનક ક્રિયાઓ, દિન પરિચર્યા સહિત વર્ણવ્યું છે. તદુપરાંત પાછળની સૃષ્ટિને શ્રીજીમાં નિરોધ કરાવવા અને સ્વરૂપનું દાન કરાવવા માટે (૧) તત્વાર્થ દોહન (૨) શ્રીગોકુલેશપુર (૩) મન પ્રબોધ (૪) ભક્ત ભાવાર્થ ગ્રંથો, અને અનેક ઘોળ, પદ અને વિનંતીઓ ગાઈ છે. પરમ નેષ્ઠિક ભગવદ્દી મહાવદાસભાઈએ (૧) રસસિંધુ (૨) રસાલય (૩) રસકોષ (૪) રસાર્ણવ (૫) તાત્પર્ય બોધ (૬) વલ્લભગીત (૭) સજ્જનમંડન (૮) ગૂઢરસ (૯) શ્રીજીનો વિવાહ વગેરે ગ્રંથો સાથે અનેક ઘોળપદ અને વિનંતીઓ કીધી છે. મહા મહદ્ સ્થળ ભરૂચના વતની નાથભાઈના પુત્ર

હરિદાસભાઈએ (૧) અનુભવાનંદ (૨) ભક્ત સુખદ મંજરી (૩) વિરહ ગીતા (૪) વલ્લભશણુગાર વગેરે ગ્રંથો અને અનેક ધોળપદ રચ્યાં છે. વડોદરાના પરમ ભગવદીભાઈ ગોકુલદાસ નાગરે (૧) હુલ્લાસ રસગ્રંથ (પાલખીનાં સુખદ) (૨) પ્રાગય્ય રસ ઉચ્છવ (૩) ૨૧ ધોલે કરી નિત્ય ચરિત્ર આદે લખ્યાં છે. ભાઈ ગોકુલદાસ નાગરના નાનાભાઈ વેણીદાસ નાગરે ગોવર્ધન ગમનાગમન નામનો ૬૨ મંગળોએ કરી ગ્રંથ લખી તેમાં ગ્રીષ્મ ઋતુની ગોવર્ધનલીલા વિસ્તારથી વર્ણવી છે. દાદા નારાયણજીના પુત્ર ત્રિકમદાસ જેમને શ્રીમુખે 'મહા ઉદાર કહયા છે' તેમના પુત્ર પરમ નિષ્ઠાવાન, ભગવદીભાઈ વલ્લભદાસે (૧) વલ્લભ રસાલય (મહા ઉચ્છવના દિવસની લીલા), (૨) વલ્લભ ચરિત્ર (૩) ભાગ્યરાસ ચરિત્ર (૪) ઉચ્છવ સિદ્ધાંતનિર્ણય (૫) નવરસ (૬) ઠાકોરદવારનો પ્રસંગ વગેરે ગ્રંથો લખ્યા છે. તદુપરાંત તેમણે સમય સમયનાં અનેક ધોળપદ લખ્યાં છે. હરિદાસ નાથભાઈનાં દીકરી, રસાનુભવી ગોમતીબેને ૫૬ મંગળોમાં ૧૧૦૦૦ કડીઓનું 'શ્રીજીનું' નિત્ય ચરિત્ર લખ્યું છે. ભગવદી સુરજી ભાગવે ત્રીસ મંગલોમાં ભક્તરાજ વલ્લભરત્ન રસાલય ગ્રંથ કીધો છે, તેમાં શ્રીજીના અનેક ભક્ત સમાજની નામાવલી સૂચનિકા માત્રે આપી છે. તેના શરુઆતનાં બે ધોળ પ્રથમ ઉલ્લેખ કર્યા પ્રમાણે વલ્લભદાસભાઈએ લખ્યાં છે. મહા મહદ અંતરંગ ગોકુલભાઈજીના પુત્ર નાગરદાસભાઈએ (૧) સેવા સિદ્ધાંત (૨) જ્ઞાન પ્રબોધ (૩) વલ્લભલીલા વગેરે ગ્રંથો અને અનેક ધોળ, દોહા કવિત લખ્યાં છે. એ પ્રમાણે કલ્યાણભટ્ટે સંસ્કૃતમાં શ્રી ગોકુલેશ લીલા સુધા સિંધુ નામનો ગ્રંથ રચ્યો છે. જેના પંદર ભાગ છે. પ્રત્યેક ભાગને કલ્લોલ કહવામાં આવે છે. પ્રત્યેક કલ્લોલમા દશાધિક તરંગો છે. આ ગ્રંથના લગભગ આશરે ચાળીસ હજાર શ્લોકો છે. આખો ગ્રંથ કલ્લોલજી નામના ટુંકા નામથી ઓળખાય છે. એ પૈકી ચૌદમો કલ્લોલ શ્રી ગોકુલેશજીના વચનામૃતોનો છે, અને શ્રી ગોકુલેશજીની દૃષ્ટિ સમજવા, મારે અત્યંત ઉપયોગી છે. કલ્લોલ ૭, ૮, ૯ એમ ત્રણ ભાગ શ્રી ગોકુલેશજીના ચિદ્રુપ સન્યાસી અને બાદશાહ જહાંગીર સાથેના સંઘર્ષનું નિરૂપણ કરે છે. અને તેમને માલા પ્રસંગ નામે ઓળખવામાં આવે છે. એ ગ્રંથના પ્રત્યેક કલ્લોલનું નામ આ પ્રમાણે ગ્રંથકારે આપ્યું છે. ૧. શ્રીગોકુલેશ પ્રાદુર્ભાવ ૨. શ્રીગોકુલ શુભ પ્રવેશ ૩. શ્રી મથુરા ગોકુલ વિહાર ૪. સિંકદરપુરાદિ વિહાર ૫. સ્તંભપુરાદિ (ખંભાત) વિહાર ૬. શ્રી ગોકુલાનંદ ૭. અસુર તિરસ્કાર ૮. સાર્વભૌમવિજય ૯. ભાગીરથી કૃતાર્થીકરણ ૧૦. દિન વિશ્રામાવધિ વિનોદ ૧૧. સાયાંઅવધિ વિનોદ ૧૨. રાત્ર મંગલવૃત્ત ૧૩. નિભૂત રસવિહાર ૧૪. શ્રીમુખ શ્રીમદુક્તિ મુક્તા ૧૫. મહા મહોત્સવ.

કલ્લોલનાકર્તાવિષે પરમ ભગવદી ગોકુલદાસભાઈએ શ્રી સ્વરૂપાનુભવોત્સવના ૮૨મામંગળમાં કળી ૬૮ થી ૭૪ માં પ્રશંસનીય નોંધ લખી છે. આખો કલ્લોલ ગ્રંથ કલ્યાણભટ્ટની કાવ્ય રચના શક્તિનો પરિચય કરાવે છે. તેમણે પુરાણો શાસ્ત્રો ગીતાદિનું ઉંડું અવગાહન કર્યું હતું, એમ એમના ગ્રંથોપરથી સમજાય છે. આ કળી ૬૮ થી ૭૪ નીચે આપીએ છીએ. ॥ સો. ૫. ॥ એ સોહાગ પહેરામણી સૂચક છે.

હવે દીક્ષિત જે છે તે કહીએ । પ્રભુ કરે આદર સન્માન ॥ તે ચિંતામણિ ભટ્ટ ધણું ભલા । પંડિત મહાપરમનિધાન ॥ સો. પ. ॥ ૬૮ ॥
 સદ્બુદ્ધિ સહિત અહીં અનુસર્યા । જાણ્યા એ પ્રભુને ધનુશ્વર ॥ તેહ તણા તે પુત્ર મહાપતિ કહીએ । ભટ્ટ કલ્યાણ થયા અનુચર ॥ સો. પ. ॥ ૬૯ ॥
 મહા પ્રભુ તણી કૃપા થકી એહ । બેઠા રહે આઠે પહોર પ્રભુ પાસે ॥ ચલાવે પ્રસંગભાંત્ય ભાંત્યના । સુણે શ્રી મુખ વચન વિલાસે ॥ સો. પ. ॥ ૭૦ ॥
 તે સુણે જે ભક્ત તેણે સમે । તેહના મનોરથ થાય સંપન્ન ॥ એ ભટ્ટ દ્વારા પ્રભુ સિંચન કરે । નિજ ભક્તને થઈને પ્રસન્ન ॥ સો. પ. ॥ ૭૧ ॥
 તેણે કરીને તે ભક્ત કૃપા કરે છે બહુ । ભટ્ટ કલ્યાણ પરધણી ધણીય ॥ જેહોદ્વારા રસ સિંચન કરે । વલ્લભ વર આપણો ધણિય ॥ સો. પ. ॥ ૭૨ ॥
 ને મહેદ કૃપા થકી ગ્રંથ કર્યો એક અદ્ભૂત પરમા વિધ ॥ તે દેવ ભાષાયે કરીયને । આપણે જીવન રિધ ॥ સો. પ. ॥ ૭૩ ॥
 શ્રી ગોકુલેશલીલા સુધા સિંધુ । એહવું ગ્રંથનું નામ રસાલ ॥ એહવો ગ્રંથ ઇચ્છા પ્રભુ તણી થકી । થયો પ્રગટ પરમ કરુણાલ ॥ સો. પ. ॥ ૭૪ ॥

મૂળ કલ્પલોલ ગ્રંથસંસ્કૃતમાં હોઈ તેનું વાંચન શ્રીગોકુલેશ ભક્તો કરી શકતા ન હતા તેથી મથુરાવાળા ગોસ્વામી શ્રી રમણલાલજી કે જેઓ શ્રી ગોકુલેશજી વિષે અનન્ય હતા અને જેમણે પોતાના પુત્ર શ્રી કનૈયાલાલજીને શ્રી ગોકુલની ગાદીએ ગોદ (દત્તક) ચાપ્યા હતા, તેમણે અથાગ પ્રયત્ન કરી કરાવી મૂળ સંસ્કૃતમાંથી વ્રજભાષામાં અનુવાદ પંડીતલોકનાથજી પાસે કરાવ્યો અનુવાદનું કામ ત્યારે કપરું હતું અને પંડીત લોકનાથજીએ ભારે પરિશ્રમ કરીને તે પૂરું કર્યું હોવું જોઈએ. પણ તે અનુવાદ સરળતાથી સમજી શકાય એવો નથી. એની ભાષા પણ સમજવી કઠણ છે. સંસ્કૃત ભાષાના જ્ઞાનના અભાવે અમારામાં ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરવાની શક્તિ પણ નહિ. એટલે આ અનુવાદ કરવામાં અમે શ્રી રમણલાલ હીરાલાલ ગાંધી (એમ. એ. એમ. એ. પી. એચ. ડી.) ની મદદ માંગી તેમણે મદદ આપવાની શુભેચ્છા દેખાડી. “શ્રી ગોકુલનાથજીનું શુદ્ધાદૈત વેદાંતમાં પ્રદાન” એ નામે મહા નિબંધ લખી એમણે વડોદરા યુનિવર્સિટીની પી. એચ. ડી. ની ઉપાધિ મેળવી છે. પાછળથી વડોદરા નિવાસી સદગત ચંદુલાલ લાલજીભાઈનાં દીકરી શ્રી કુમુદબેન સુબોધચંદ્ર પરીખ એમ. એ. નો પરિચય થયો. અને એમણે આ કામમાં રસ દેખાડ્યો અને મદદ કરવાનું કબુલ્યું. આ બે સેવાભાવી સજ્જનોની મદદથી આ અનુવાદ થઈ શક્યો છે.

મૂળ કલ્પલોલજી સંવત અઢારમા સૈકાની શરૂઆતમાં કલ્યાણ ભટ્ટજીએ લખ્યો છે. આજે આશરે ૩૨૫ વરસ ઉપરાંત થઈ ગયાં. ઉત્તરોત્તર લખાતી આવતી હસ્ત પ્રતોમાંથી આ અનુવાદ કરાયો છે. એટલે અનુવાદમાં કયાંયે ભાષા કે અર્થનો દોષ જણાય તો એ જે સંસ્કૃતપ્રતો લખ્ય થઈ એની અક્ષરની, ભાષાની ખામીને લીધે છે. અનુવાદ કર્તાઓએ તો બંને એટલો શુદ્ધ અનુવાદ કરી આપવામાં ખૂબ જ શ્રમ ઉઠાવ્યો છે. તેનો અત્રે ઉલ્લેખ કરવો ખાસ આવશ્યક છે. અનુવાદ કર્તાઓનો મુદ્રક શ્રી હરિવલ્લભભાઈ અને મુદ્રણ સુધારણ કરનાર શારદાબેનનાં પરિશ્રમ અને ઉદારતાને લીધે આ ગ્રંથ જનસમાજ આગળ રજુ થઈ શક્યો છે. એ બદલ અમે તે સૌના ઋણી છીએ અને વાંચક વર્ગ પણ એ ઋણ અનુભવશે એમ અમે માનીએ છીએ.

આ ગુજરાતી અનુવાદ કરતાં એ વ્રજ ભાષા અનુવાદ ભેયો છે. કેટલેક ઠેકાણે એ અનુવાદ સમજવો મુશ્કેલ છે. ક્યાંક ક્યાંક અમુક શ્લોકોનો અનુવાદ રહી પણ ગયો છે. છતાં આ ગુજરાતી અનુવાદ કરવામાં તે વ્રજભાષાનો અનુવાદ ખૂબ ઉપયોગી નીવડ્યો છે એ હકીકતને સાભાર સ્વીકારવી ભેદભેદ.

માલોધાર નામે માલાપ્રસંગ જે પરમ ભગવદ્દીય ગોપાલદાસભાઈ વ્યારાવાળાએ ગુજરાતીમાં પદ્યમાં લખ્યો છે. તે ઘણું સ્થળોએ વંચાય છે. પરંતુ કલ્યાણભટ્ટ કૃત માલાપ્રસંગ સંસ્કૃતમાં છે. ભાગ્યે જ તે કોઈ વાંચી શકે છે એટલે એ ગ્રંથનો પણ ભક્ત જનોને અને આજની પેઢીને જાણ થાય એ હેતુથી તેનો અનુવાદ બને તેટલી સરળ ગુજરાતી ભાષામાં આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. તે ગ્રંથ અગીયાર મંગલોએ આશરે ૬૫૦૦ કડીઓમાં લખાયો છે. તેના પ્રથમ મંગલમાંથી આ ગ્રંથની પૂર્વ પીઠિકા અત્રે આપવામાં આવી છે. તેથી એ ગ્રંથનો પરિચય પણ સહજ થશે. આ ગ્રંથના આધારે શ્રીજીના કાશ્મીર અને સોરમ ગમનાગમનના નકશાઓ પણ આ ગ્રંથમાં સામેલ કરવામાં આવ્યા છે.

અનુવાદમાં શ્રીજી, શ્રીમહાપ્રભુજી, મહાપ્રભુ, શ્રીઠાકોરજી ગોકુલ રત્ન, શ્રીગોકુલેશ, રાજ વગેરે શબ્દો રૂઢિ અનુસાર શ્રીગોકુલનાથજી માટે પ્રયોજ્યા (વપરાયા) છે.

આ ગ્રંથનું પાન કરવા ઇચ્છનાર નાહી ધોધ, શુદ્ધ થઈ શુદ્ધ આસને ગ્રંથને પઢરાવી તેનું પાન કરે અને ગ્રંથના પાનનો અનુભવ કરી પુણીમાર્ગીય સૃષ્ટિમાં જેનો જન્મ છે તેને સાર્થક કરે એવી ઇચ્છાથી આ ગ્રંથ સંપાદિત કર્યો છે.

મુદ્રણ બને એટલું શુદ્ધ કરવા પ્રયત્ન કર્યો છે. પરંતુ ક્યાંએ શબ્દ દોષ જણાય કે અક્ષરો પડેલા જણાય તો ગ્રંથના પાન કરનારને સ્વતહ તે સુધારી લેવા વિનંતી છે.

મનુષ્ય આમ તો દોષનો ભરેલો છે, એ દ્રષ્ટિએ અમે પણ અત્યંત દોષના ભરેલા છીએ. વાંચક ભક્ત સમુદાય અને અન્યજનોને અમારા જે કંઈ દોષ આ ગ્રંથની પ્રસિધ્ધિમાં તથા ગ્રંથમાં કોઈપણ ક્ષતિ જણાય તે દરગુજર કરવા અમારી નમ્ર અભિલાષા છે.

પૂર્વ પીઠિકા

॥ શ્રી ગોપાલદાસભાઈ વ્યારાવાળા કૃત શ્રી ગોકુલેશ રસાનિધ કીડા કલ્પોલ ગ્રંથ અંનર્ગત ચતુર્થ તરંગે (માલોદ્ધાર ગ્રંથે)
પ્રથમ માંગલ્યે વર્ણવેલી પૂર્વ પીઠિકા લખીએ છીએ ॥ ॥ શ્રી ગોકુલનાથ, બહે મહારાજ । માલા તિલકી રાખી લાજ ॥
દિલ્હી પતિકો પડછો દીયો । ભક્ત મનોરથ પૂરણ કીયો ॥

મહા ભગવદી ભાવે ભર્યા રસ ભર્યા અંતઃકર્ણ ॥ નેષ્ટિક રસિક વલ્લભ તણા તેહના ઉપાસું ચર્ણ ॥૧॥
નમન દરી નાના પ્રકારે વિનવું બહુવાર ॥ કેવલ સ્વરૂપ અનુભવ તણું છે એહ મહારે દ્વાર ॥૨॥
એહને પ્રાર્થિ પ્રેમ સહિત મનમાંહે કીધી હામ ॥ તે એહોની પદરજ થકી સહુ થશે પૂરણ કામ ॥૩॥
એહ લીલા જાણવા સાધન એહ સમાજ ॥ થયું છે ને થશે સહુ એહથી મહારૂં કાજ ॥૪॥
મનોરથ મનમાં ધર્યો એહોને બળે નિરધાર ॥ લીલા માલોદ્ધારની કાંઈ એક કરૂં વિસ્તાર ॥૫॥
જે માંહે પરાક્રમ પ્રબલને માંહે ભક્તનો ઉત્કર્ષ ॥ કેવળ સ્વરૂપાધિક્ય અતિશે સ્વકીયનો જે ઉર્ષ ॥૬॥
માર્ગની પ્રાબલ્યતા અને ધર્મ રક્ષક ટેક ॥ અહંકારીઓના માન મરદી કર્યા વિષય અનેક ॥૭॥
કાર્તિ જશ દશેદિશ પ્રગટ કરવાને પ્રગટ પ્રતાપ ॥ જગતના ભક્તને વેશધારીનો હર્યો પરિતાપ ॥૮॥
શ્રંગાર આદે નવે રસે સૂચન કર્યો છે જ્યાંહાં ॥ ઐશ્વર્યાદિ ધર્મનું નિરૂપણ છે એ માંહાં ॥૯॥
જ્ઞાતા અજ્ઞાતા સુર અસુર જેહને જે જશ પ્રિય ॥ તે સર્વનો ઉદ્ધાર કરવા પુરૂષને જે સ્ત્રીય ॥૧૦॥
વાદીના મુખ મદવા પાખંડ બંડણ કાજ ॥ એ અતુલ લીલા આદરી આચરી વલ્લભરાજ ॥૧૧॥
તિલક માલા મુદ્રાએ કરી અભય કીધો ધર્મ ॥ તે વિશદ કરી ક્યાંહાં લગી કહું છે અનેક એવા મર્મ ॥૧૨॥
એણે ક રણે કારણ સહિત કારજ કર્યા જે અનેક ॥ તે સ્વરૂપ સહિત વિશદ કરીને કહું એહ વિવેક ॥૧૩॥
શ્રી ગોકુલેશ મહા ગુણુનિધિ ગુણુ ધર્મ જેહને શર્ણુ ॥ રસાશ્રય અતિ રસિકવર ધર્મોશ્રિત લીલાકર્ણુ ॥૧૪॥
અખિલ ધર્મરક્ષક અને સ્વધર્મ રથાપન પર ॥ ભક્તધર્મના વિવર્ધક સદ્ભક્ત વાછલ ભર ॥૧૫॥
શોકને સંતાપ શોષક ભક્તોદ્ધાર પૂરણ ॥ ભક્તના ચિંતામણિ અને જગત વ્યાળ હરણ ॥૧૬॥
સકલ સંસારીયને દર્શન માત્રે કરીય ॥ અમંગલનાશણુ સદા શુભ ભક્ત ભાવે ભરીય ॥૧૭॥
સંસાર સિંધુ નિમગ્ન તારણુ અતિ અતુલ વરજવાન ॥ મહા પ્રયંડ પ્રતાપ પૂરણ રસિકના રસદાન ॥૧૮॥
અસત્ માર્ગોશ્રિતાંનેક લાદેન્દ્ર મુખ મરદીય ॥ અજીત જીત લૌકિક અલૌકિક જગત માંહે વીરદીય ॥૧૯॥
આચાર્ય પ્રગટિત માર્ગના રક્ષક પાલક નામ ॥ વાંછીતાર્થ પૂરક ને એ કલ્પલતા તરૂં કામ ॥૨૦॥

કર્ણાએ પૂરીત પ્રગટ કલ્પોલ ભર્યા કટાક્ષ ॥ વિમલ ઈક્ષણ અભિનવું તે ભક્ત ભાવ પ્રકાશ ॥૨૧॥
 જગતને આરાધ્ય પાદાંબુજ પરમ સકુમાર ॥ મુનિગણ સુરાસુર મનુજ વિદિત જવદીક નરનાર ॥૨૨॥
 કીર્તિવંત જશવંત ગુણવંત જશપ્રિય એહને ઘણું ॥ કહેવાને એ મહા પ્રભુનો જશ સામર્થ નહિ કેહતણું ॥૨૩॥
 જેહના વિમલ જશસિંધુમહાં અખિલ બ્રહ્માંડ રૂપીપાત્ર ॥ જેહ જાણે નાવવત થૌ તરે સૌક્ષ્મ માત્ર ॥૨૪॥
 એહોની ઉજ્જવલ પરમ સુંદર કીર્તિ કાંતિ જેહ ॥ કપોલ તેહના વિશે સોહે એક અનુપમ એહ ॥૨૫॥
 આકાશ અવનિ એણીપેરે દીસે તે એહ પ્રકાર ॥ જાણે કીર્તિ કર્તાયે તે નિર્મ્યા તિલ તણા આકાર ॥૨૬॥
 એહવી મોટી કીર્તિને એહવો જશ વિસ્તાર ॥ તેહનું વર્ણન કરવા હું ન પામું પાર ॥૨૭॥
 એહવો એ મહાવિભો શ્રી વિક્રમેશકુમાર ॥ શ્રી વલ્લભજી કેવલ સ્વતંત્ર સારનું જે સાર ॥૨૮॥
 શુદ્ધ રસ રસાત્મિક અને એ પરમ કાષ્ઠા પન્ન ॥ અનાદિ પુરૂષોત્તમોત્તમ પ્રજ પ્રતિય આણી મન ॥૨૯॥
 નિત્ય લીલા કરતા મહાં એક સમય થઈ કૃપાધીન ॥ મન કર્યું શ્રી પ્રભુજીએ મહાજાણુ રસિક પ્રવીણ ॥૩૦॥
 અખિલ મંડલધરાને પ્રજનાનંદનો ભોગ ॥ ભાવાનુભવ કરાવીયે પોતે કરી સંભોગ ॥૩૧॥
 એહ અનુભવ ભોમીને તે હવો નથીય લગાર ॥ તેહનું કારણ કહું છું સહિત મૂળ પ્રકાર ॥૩૨॥
 પૂર્વે પુરૂષોત્તમતણાં પ્રાગટ્ય હવાં અનેક ॥ તેણે પ્રજમધ્યે પ્રાગટ્ય કરીને કર્યો વિવેક ॥૩૩॥
 શ્રંગારાત્મિક મુખ્ય ભજના નંદલીલા ધરિય ॥ પ્રાગટ્ય જેણે પ્રયોજને તેટલી તેણું કરીય ॥૩૪॥
 પણ બીજા દેશ અનેકને વલી દેશાંતર છે જેહ ॥ એહ રસ વિના અમથા રહ્યા તેહનું કારણ જેહ ॥૩૫॥
 એ લોકોત્તર શ્રંગારાત્મિક પરમ કાષ્ઠા પન્ન ॥ ભજનાનંદ મુખ્ય રસ પ્રજ વિના નહિ સંપન્ન ॥૩૬॥
 ને પ્રજતો અનાદ્ય જે પુરૂષોત્તમ મુળરૂપ તે ભિન્ન ॥ જેહ શ્રી ગોકુલપતિ તેહને છે આધીન ॥૩૭॥
 એહોથી ક્યારે એહ પ્રજ અલગું તે થાયે નહિ ॥ અને આદ્ય પુરૂષોત્તમ તે પ્રજને આધીન છે અહીં ॥૩૮॥
 તે પ્રજથકી અલગા રહે ત્યારે હોય એ ભિન્ન સ્વરૂપ ॥ યહાં પ્રજ સદા સાથે ફરે કારણ એહ અનુપ ॥૩૯॥
 એણે અભિપ્રાયે પૂર્વે બીજે તે પ્રાગટ્ય ધરીય ॥ દેશાંતર વિશે લીલા શક્ય નહિ કો કરીય ॥૪૦॥
 અને અનાદ્ય પુરૂષોત્તમ જે શ્રી ગોકુલકેરો નાય ॥ પ્રજતે સકલ શ્રંગાર કરી ને સદા રહે એહો સાથ ॥૪૧॥
 અનેક સામગ્રી સહિત ધરી આધિદૈવિક અંગ ॥ જ્યાંહાં શ્રી ગોકુલપતિ પધારે ત્યાંહાં એ સંગ ॥૪૨॥
 એ શ્રીજીયે શ્રી મુખ થકી કહયું છે અતિ રસ માંહે ॥ જ્યાંહાં હમ ત્યાંહાં ગોકુલ રહે હમ કબહુ છાંડે નાહે ॥૪૩॥
 ન છાંડે હમ ગોકુલકું ન ગોકુલ છાંડે હમે ॥ એહવાં વચન પોતે કહયાં છે પ્રગટ કરી મહાતમે ॥૪૪॥

માટે જ્યાંહાં એ મહાપ્રભુ ત્યાંહાં લીલા રસ ઉપયોગણી ॥ સામગ્રી સહુ સિંધને સાંપ્રત્ય છે અતિ ઘણી ॥૪૫॥
 એ સ્વરૂપ સર્વદા એક રૂપે સદા પૂરણુ કામ ॥ પ્રદેશે પ્રેમાભિસરણુ જગતનો અધિક રસ અભિરામ ॥૪૬॥
 કલા અધિકને અધિક શોભા અધિક રસનો ભોગ ॥ અધિક અધિક પ્રતાપ પ્રગટે અધિક સુખ સંજોગ ॥૪૭॥
 એ સુખ તણેા અનુભવ કરવા લીલામાંહેથી આપ ॥ પ્રથમ ભકત પ્રગટ કર્યાં તેહનો લહી પરિતાપ ॥૪૮॥
 અને વલી મહાપ્રભુજીએ શ્રી ગોસાંઈજીનો લહી ભાવ ॥ નિજ અનુરાગ પોષક કૃપાની વિનતિ માની આવ ॥૪૯॥
 ભૂતલ મધ્યે પ્રેમ પૂર્વક કૃપા લીધાં સાથ ॥ મહા વિચિત્ર પ્રગટ કીધું સ્વતહથી નિજ નાથ ॥૫૦॥
 ધરા મંડળને કરે વ્રજનંદ રસ મહા દાન ॥ સદ્પાત્ર અતિ પ્રેમે ભર્યાં તે કરે છે રસપાન ॥૫૧॥
 લીલા સહુ ઈચ્છા સામર્થ્ય પ્રથમ સૂચન માત્ર ॥ કહી આવ્યા આદિથી જાણે તે એ રસપાત્ર ॥૫૨॥
 તે સ્થલતણી ગણના કરું જ્યાંહાં અનુસર્યા ગોકુલભૂપ ॥ વિરંચિ વેદ ન ભેદ જાણે કારણ પરમ અનુપ ॥૫૩॥
 જે પ્રયાગમાંહાં પ્રાગટ્ય કરીને ગઢે પધાર્યા રાજ ॥ ફરી શ્રીગોકુલ દ્રઢવાસ કરી ભકતનાં સરીયાં કાજ ॥૫૪॥
 પછે પ્રથમ રસદાનાર્થ મહાકાર્ણુક પરમકૃપાલ ॥ કૃપા આરત સહિત સ્વતહ થકી તે કરી સંભાલ ॥૫૫॥
 દ્વારિકાને મિસે જઈ સૌભાગ્યવતી ગુજરાત ॥ પોધારિયા પ્રેમે સહિત ભાવાતુર બહુ ભાંત ॥૫૬॥
 ભકતનાં ભાગ્ય વિસ્તારીયાં પોતે થકી મહારાજ ॥ મનોરથ થકી તે અધિક કરી પૂરણુ કર્યો એ સમાજ ॥૫૭॥
 દ્વારિકામાંહાં દ્વિજનારને રસ ઢલ્યા આનંદ કંદ ॥ અનુભવ કરાવ્યો તેહને મહારસિક ભજનાનંદ ॥૫૮॥
 ક્ષેત્રને સામર્થ્ય ભકિતનું દ્રઢ કર્યું તેણીવાર ॥ સંતોષ સહિત રણછોડજીના કર્યા પ્રકાર ॥૫૯॥
 વલતું સંપૂરણુ દેશ દેશાંતરે ઠામ ઠામ ॥ વિજય કરી રસરૂપ ક્યાંહાં લગી કહું નામ ॥૬૦॥
 જથાભેગ્ય અધિકાર ભેદે સ્થાવર જંગમ જેહ ॥ રસવૃષ્ટિ સિંચન કર્યું સનમુખ થયું સહુ જેહ ॥૬૧॥
 પછી પોધારીયા જ્યાંહાં કુરુક્ષેત્ર ને હરિદ્વાર ॥ એ પાસના સહુ ભકતને કૃતકૃત્ય કર્યાં તેણીવાર ॥૬૨॥
 નિમિત્યાનિમિત્તે અનુષંગીકૃત તીર્થના મહાતમ્ય ॥ વિસ્તાર્યાં વિદ્યોગતિ સહિત જ્યાંહાં ઇતરનો નહિ ગમ્ય ॥૬૩॥
 ધર્મ નેમ ને દાનની નિત્યતા કીધી સિંધ ॥ સહુ પરમાનંદિત હવા અવિલોકીયા મહાનિધ ॥૬૪॥
 વળતાં તે શ્રીગોપાલના વિવાહને ઉદ્દેશ ॥ સાહાજદાપુર થઈ પધાર્યા પ્રયાગ તીર્થવરેશ ॥૬૫॥
 પોતાના પ્રાગટ્ય સ્થલની હરી અતિ આરત ॥ બાલ લીલા સુખાનુભવ અનુભવ તણી કરી સુરત ॥૬૬॥
 ત્રિવેણિને દુષ્ટ સંગનું નિવારી દુઃખ ॥ ત્યાંહાં અનેક દૈવિને અંગીકરી આપીયું અતિ સુખ ॥૬૭॥
 પૂર્વ પ્રયાગ દિશે પોધાર્યા પશ્ચિમે ગુર્જર દેશ ॥ દક્ષણ તાપીપુર લગી હવે ઉત્તર કરે પ્રવેશ ॥૬૮॥

એમ દિશાને વિદિશા અંગીકૃત કર્યાં આણી મન ॥ જ્યાંહાં જ્યાંહાં પદ કમલ ઘર્યા હવો રસ સંપન્ન ॥૬૯॥
 આચાર્યજી ગુંસાઈજી પોધાર્યા નહિ ઉત્તર અનારજ દેશ ॥ ત્યાંહાં આપુ જઈ અને સ્વરૂપ બલથી કર્યો તેહ વરેશ ॥૭૦॥
 એમ ભૂતલ મધ્યે સર્વત્રએ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત્યે કરીય ॥ સ્વરૂપાનંદ સુખ આપીને શ્રી ગોકુલ આવ્યા ફરીય ॥૭૧॥
 આકર્ષ્યા એક રૂપ ગુણથી સહિત રસને સાજ ॥ સ્વરૂપમારગી અતિ સુખદ આગ્યો તે સર્વ સમાજ ॥૭૨॥
 શ્રીગોકુલમાંહાં ગૃહસ્થાશ્રમે સંવલિત પરમાનંદ ॥ અનિરવચનીય સ્વતંત્ર કરે લીલા ભજનાનંદ ॥૭૩॥
 તે સ્વરૂપ મારગી પાત્ર રસના પરમ અંતરંગ ભક્ત ॥ એ સ્વરૂપશું સમ્યક પ્રકારે જૈય અનુરુક્ત ॥૭૪॥
 જથારથ રસ અનુભવી અનુભવ કરાવે જેહ ॥ અતિ અનિરવચનીય કેમ કહું વચને ન આવે તેહ ॥૭૫॥
 વર્ણાશ્રમે વેષિત લોકરીતે લીલા જે પુષ્ટ પુષ્ટ ॥ કરતા મહાપ્રભુજી મનમાંહાં થઈ સંતુષ્ટ ॥૭૬॥
 સર્વાત્મના એમ ઉપન્યું કેવલ સ્વરૂપ સામર્થ ॥ જગતીતલે સહુ જગતના ઉધ્ધાર કેરે અર્થ ॥૭૭॥
 પ્રતાપ સામર્થ સહિત એક અસાધારણ જશ ॥ પ્રગટ કરીયે પોહોમીતલ મન વસ્યું કૃપાવંશ ॥૭૮॥
 તો જ્યારે ભગવદ પ્રાગટ્યે જશ પ્રગટ થયા છે નિત્ય ॥ ત્યારે ત્યારે ભક્તદ્વારા પામી કાંઈ નિમિત્ત ॥૭૯॥
 તે માટે પ્રભુજીયે કીધો તે મન વિચાર ॥ વૈષ્ણવનું રહસ્ય જે આધિદૈવિક માલાને મહાસાર ॥૮૦॥
 તે માલાદ્વારાએ મહાજશ પ્રગટ કર્યા એ સાજ ॥ સંસાર સાગર પાર કરવા પ્રગટ બાંધી પાજ ॥૮૧॥
 જુગ જુગ વિષે જ્યારે સાધુને દુષ્ટે તે દીધું દુઃખ ॥ પોતાને અંશ કલા અવતારે રક્ષા કીધી મુખ્ય ॥૮૨॥
 ત્યારે તે જશ અતિ પ્રગટ થયા છે જગતમાંહાં વિસ્તાર ॥ તે પ્રમાણુગ્રંથે વિશદ છે કહેતા ન આવે પાર ॥૮૩॥
 તે આંહી લીલા વિરૂદ્ધ દુઃખદ દુષ્ટ સમૂલ ॥ હંડધારી પાખંડી સમજે તે નહિ નિર્મૂલ ॥૮૪॥
 તેણે તે આવી દ્રોહ કીધો માલા તણે નિદાન ॥ ત્યારે સ્વરૂપ બલે દુષ્ટનું મોડયુ તે અતિશે માન ॥૮૫॥
 નિરાકરણ કર્યો તે પોતે સ્વતહ બલ આચરીય ॥ પ્રગલ બલ દેશાધિપતિશું પરાક્રમ પણ કરીય ॥૮૬॥
 દેશાંતરે પોધારીયા માલા તિલકને કાજ ॥ એહોની રક્ષા કરી પોતે થકી મહારાજ ॥૮૭॥
 ત્યાંહાં પૂર્વપક્ષ એક ઉપન્યો મહાપ્રભુ રસાત્મિક રૂપ ॥ પરમ પુરૂષોત્તમોત્તમ જે લીલાવિષ્ટ સ્વરૂપ ॥૮૮॥
 એહોને માલા તિલકની રક્ષા તે કેરે મર્મ ॥ કાશ્મીર લગી પધારીયા એવડો સાધ્યો શ્રમ ॥૮૯॥
 એ કારજ તો એ પ્રભુની ઇચ્છાએ સિધ્ધ થાય ॥ કે પ્રભુના અવતાર ભગવદ અનેક છે સમુદાયે ॥૯૦॥
 તે માંહે એક કને એ કાર્ય કરાવ્યું નહીંય ॥ અને કાર્ય એ પોતે કર્યું શું છે અહીંય ॥૯૧॥
 સમાધાન એહનું જે કહું તે સાંભળો સમુદાય ॥ પ્રાગટ્ય અવતારાદિકે બીજાં સર્વ કારજ થાય ॥૯૨॥

પણ ભકત રસ માર્ગી અને માર્ગની રક્ષાયે ॥ એ અસાધારણ કાર્ય અવતારાદિકે નહી થાયે ॥૯૩॥
 અને ભકત વિષયીક કાર્ય પણ પ્રભુ ઇચ્છાએ કરે નહીંય ॥ પુરુષોત્તમોત્તમ શુદ્ધ રસાત્મિક સ્વરૂપ છે અહીંય ॥૯૪॥
 તે માટે એ ભકતનું જે રક્ષાદિક હોયે કાજ ॥ તે સર્વ સ્વરૂપબળે કરે એહવા રસિક મહારાજ ॥૯૫॥
 માટે માલા તિલક એ ભકતના સૌભાગ્યનો શ્રંગાર ॥ એ સૌભાગ્યના સૌભાગ્ય પોતે રસિકવર મહાસાર ॥૯૬॥
 વિવર્ધન સૌભાગ્યને સૌભાગ્ય રક્ષક અર્થ ॥ રક્ષા કરી શણગારની પોતાને સામર્થ ॥૯૭॥
 તે તુલસી પોતે પણ ભકત છે પ્રભુને અતિશય પ્રિય ॥ સમસ્ત ભકતનું આધિદૈવિક સ્વરૂપ કરી ધરીય ॥૯૮॥
 સ્વતહ સ્વરૂપ બલે તે રક્ષા કરી થઈ અનુરક્ત ॥ માલાની રક્ષાએ રક્ષા સૂચવી સહુ ભકત ॥૯૯॥
 દેશાંતરે પધારી રક્ષા કરી કારણ જેહ ॥ મર્યાદા રક્ષક મહાપ્રભુ દ્વિજરાજરૂપે એહ ॥૧૦૦॥
 એ વર્ણાશ્રમે વિરૂધ્ધ કાર્ય કરે નહિ ચિત્ત ધરીય ॥ બ્રાહ્મણને સરસ્વતી ઉલંઘન વિહિત નથી તેણે કરીય ॥ ૧ ॥
 એ દેશને પોતાના પદ તણે તે સ્પર્શ થયો હતો નહીંય ॥ તે અસાધારણ ધર્મની રક્ષાને કાજે અહીંય ॥ ૨ ॥
 અસાધારણ કાર્ય વિના પ્રથમ ઉલંઘી ન તેહ ॥ અલૌકીક કારણ લહીને ઉલંઘી પછી એહ ॥ ૩ ॥
 તેણે સાધારણ જે ધર્મ તેહનું કરી ઉલંઘન શેષ ॥ કાશ્મીર લગી પોધારીયા જ્યાંહાં મહા અનારજ દેશ ॥ ૪ ॥
 તેહને પોતાને પદ કમળે તે સ્પર્શ કરાવીય ॥ પાવન કરીયને લીલા રસનું દાન કયું ભાવીય ॥ ૫ ॥
 સૂતા હતા જે જીવ દેવી તેહ માર્ગમાંહે ॥ તેહની સાર સ્વરૂપબલે કરીને કાઢ્યા પોતે ત્યાંહે ॥ ૬ ॥
 અને વળી શ્રી ગોકુલતણી સામગ્રી જે રસ ભકત ॥ રસતણે અનુભવ કરે છે નિરંતર અનુરક્ત ॥ ૭ ॥
 પણ વિયોગ વિના તે પૂરણ રસતણે નહિ સ્વાદ ॥ તેહ હિ જાણીને પ્રભુએ કર્યો એ રસ આદ ॥ ૮ ॥
 દેશાંતરે પોધારી અનુભવ કરાવ્યો વિપ્રયોગ ॥ વિપ્રયોગ કીધો દાન કરવા અધિક રસ સંજોગ ॥ ૯ ॥
 માલાને વ્યાજે કરીને પૂરણ કરવા આપ ॥ રસ સિંધુ થાયે સર્વનો તે પ્રવાસ કેરે તાપ ॥ ૧૦ ॥
 એ દ્વે અનંત અભિપ્રાય જુત પરદેશ કીધો તેહ ॥ પોધારીને રક્ષા કરી કહ્યાં કારણ એહ ॥ ૧૧ ॥
 અને ત્રીજું કારણ લીલા માંહાં જે રનેહ ભાવાપન્ન ભકત ॥ તેહનું અનુસરણ અભિનવ જોધ અતિ આશક્ત ॥ ૧૨ ॥
 દયાલુ ભાવાધીન અતિ વાછલ્ય વછલે ત્યાંહાં ॥ ભકતભય હરણે વિચાર્યું પોતાના મન માંહાં ॥ ૧૩ ॥
 એ ભકતને એ ચરણ પામી કોઉ ભાંતે તે કોય ॥ કોઉ પ્રકારે ભય તણી સંભાવના રખે હોય ॥ ૧૪ ॥
 જે ભયતણી વાસના કેરી દૂર કરાવી ગંધ ॥ માલાની રક્ષા કરીને ઠાલીએ પ્રતિગંધ ॥ ૧૫ ॥
 એ માલાની રક્ષા કરીને સૂચવ્યું સમુદાયે ॥ તમને તે મહારા પદ્મમલનો થયો નહિ અંતરાય ॥ ૧૬ ॥

અને જે કો ભાવી એહ ચરણે વિગાઢ ભાવે કરીય ॥ સર્વાત્મના જે અનુસરે અંતરાય નહિ તેહ ને ફરીય ॥૧૭॥
 એ તુલસી દ્વારા સર્વ દેવીને કયું જ્ઞાપન ॥ જે જેકો કેવલ સ્વરૂપે આશ્રિત કર્યાં છે સંપન્ન ॥૧૮॥
 તેહની સ્વરૂપબલેજ રક્ષા કરે શ્રી મહારાજ ॥ એમ લહીને એણી પેરે લીલા આચરી એણે કાજ ॥૧૯॥
 ચાથું માલા સરખી મોટી વસ્તુ ભૂતલ માંહે ॥ સાધારણ સુક્ષ્મ પ્રકારે રહેતી દુતી આંહે ॥૨૦॥
 પ્રભુએ તે પ્રસિદ્ધ કીધો પ્રેમ આણ્યો ઘણોય ॥ જગતમાંહ ઉદ્યોત થઈ જશ પ્રગટ કર્યો એ તણોય ॥૨૧॥
 અને પાંચમું કારણ એહજે પ્રભુ બંધુ વર્ગે પ્રવિષ્ટ ॥ આચાર્ય કારજ સમાન રીતે કરે છે થઈ મિષ્ટ ॥૨૨॥
 તેણે કરી જેકો સાધારણ તે જાણે એહ નિદાન ॥ અગ્નિકુમારના પૌત્ર પૌત્રાદિક સર્વ સમાન ॥૨૩॥
 તેહોના ભ્રમ ભાંજવા ને અસાધારણ ટેક ॥ પરાક્રમ જુત ધર્મ પોતાનો તે કરીય વિવેક ॥૨૪॥
 સર્વના સેવક પોતાના સ્વામીને તેણીવાર ॥ માર્ગરક્ષક જાણતા તેણે રહેતો તે અહંકાર ॥૨૫॥
 સર્વતોધીક સ્વતંત્રતા પ્રગટ કરવા કાજ ॥ તારતમ્ય થઈ એશ્વર્યનું તે વિશદ કીધું રાજ ॥૨૬॥
 પછે માર્ગના રક્ષક પ્રભુનો જોઈ પ્રગટ પ્રતાપ ॥ ઉત્કર્ષથી સ્વામી સહિત લાજ રહ્યા તે આપ ॥૨૭॥
 અને છઠું કારણ એહ જે કો મહાત્મ્ય ભાવાપન્ન ॥ ધર્મમારગી અંગીકૃત શ્રષ્ટિ છે જે કો ભિન્ન ॥૨૮॥
 તેહને સ્વરૂપ પ્રભાવના એશ્વર્યાદિક જે ધર્મ ॥ એણે કરી પોતાનું સ્વરૂપ જ્ઞાપન કરવું એહવો મર્મ ॥૨૯॥
 માટે પ્રતાપને પરાક્રમ આદે વૈરાગ્ય પરજાંત ॥ છએ ધર્મ એ લીલાએ પ્રગટાવ્યા મુરતવંત ॥૩૦॥
 જેહનો જેવો ભાવ ને જેહ છે જેહવા પાત્ર ॥ તેહ ને લીલાએ કરી પૂરણ કર્યા જન માત્ર ॥૩૧॥
 તેહ માટે ધર્મમારગીને તે કાજ સુદેશ ॥ પ્રતાપાદિક પ્રગટ કીધાનો કર્યો ઉદેશ ॥૩૨॥
 અને સાધારણને સ્વરૂપ રસનો નથી કાંઈ અધિકાર ॥ એ સ્વરૂપરસની જોગ્યતા જેકો એછે મહાસાર ॥૩૩॥
 પરમ અનુગ્રહી પાત્રને છે કૃપા પ્રભાવે કરીય ॥ જથારથ એ સ્વરૂપનો કરે અનુભવ ભરીય ॥૩૪॥
 અન્યને એ પ્રભુજીની નામ લીલા રમ્ય ॥ ગુણ તણી લીલા લગી છે સર્વ કેહનો ગમ્ય ॥૩૫॥
 પણ સ્વરૂપ લીલા લગી બીજનો તે નહીય પ્રવેશ ॥ ગમ્ય નહિ અંતરંગ વિન કેહનો તે અહીં લવલેશ ॥૩૬॥
 માટે જગતના ઉદ્ધાર અર્થે જગતીતલ સુખ ભરીય ॥ ભક્તિ માર્ગ દ્રઢ કર્યો કહ્યું શ્રી મુખ કરીય ॥૩૭॥
 શ્રી આચાર્યજીને માર્ગકી ગાઠી હુતી થુનીય ॥ વે શિથિલ ભઈ સો ફેરિ કરીકે દ્રઢ કરી દુનીય ॥૩૮॥
 એસી દ્રઢ બેઠી જો અબકો ડીગે કબહુ નાહે ॥ દિગ્વિજય ઉપરાંત વચન એ કહ્યાં અતિરસ માંહે ॥૩૯॥
 તે માટે એણે પરાક્રમ ધર્મ ચરિત્ર ॥ નિજ ગુણ સહિત પ્રગટ કર્યું એકથી એક વિચિત્ર ॥૪૦॥

એ પરાક્રમે કરીયને જે કો મહાભાગ્યવાન ॥ તેહને સ્વરૂપ અંતઃસ્થિત હવું ન હવું જેહ અજ્ઞાન ॥૪૧॥
 એણે ચરિત્ર કરીય સહેજે જવાદિક નરનાર ॥ એ પ્રાગટ્ય પ્રગટ સ્વરૂપ તેથી થાય છે ઉદ્ધાર ॥૪૨॥
 ત્યાંહાં પૂર્વ પક્ષ જે માર્ગ કર્તા ગુંસાઈજી આચાર્ય ॥ તે માર્ગ બલે ઉદ્ધાર કરીને કરે સહુનાં કાજ ॥૪૩॥
 ઉદ્ધાર સહુનો થયો અને વલી થાય છે તે નિત્ય ॥ તો આધિક્ય વલ્લભજી તણું શું કહી તેહ નિમિત્ત ॥૪૪॥
 એણેજ ચરિત્રે જગતના કેમ હશે ભાગ્ય વિસ્તાર ॥ એવડો એ ઉત્કર્ષ શો જે થશે અહીં ઉધ્ધાર ॥૪૫॥
 ત્યાંહાં કહું છું મૂઢ મૂર્ખ સાંભળરે અજ્ઞાન ॥ ઉત્કર્ષ એહનો જગવિદિત તુહને નહિ કાંઈ શાન ॥૪૬॥
 તેં કાંઈ જાણ્યું નથી સાંભળ જે હું કહું તેહ ॥ શ્રી આચાર્ય પ્રગટિત ધર્મે કરી સંસાર ગ્રસિત છે જેહ ॥૪૭॥
 એહવા જગતનો ઉધ્ધાર કીધો જેહ ધર્મે કરીય ॥ તે ધર્મનો ઉધ્ધાર ધર્મીયે કર્યો કણ્ણા ભરીય ॥૪૮॥
 આચાર્ય માર્ગ પ્રણીત ધર્મે જગત કૃતકૃત્ય થાય ॥ તે ધર્મ જ્ઞાન થવા સમે પ્રભુ સ્વતહ કરી સહાય ॥૪૯॥
 સ્વકીયનું સાધન ધર્મ તે ધર્મના ધર્મી આપ ॥ તે ધર્મની આરત હરી ટાલીયો સહુ પરિતાપ ॥૫૦॥
 ઉધ્ધારના કરતા તણો ઉધ્ધાર કર્યો સુખદાય ॥ એ સ્વરૂપ વિન એ અતુલ કાર્ય કોયેથી નવિ થાય ॥૫૧॥
 તેહનો એ પ્રકાર જે સંસાર સાગર માંહ ॥ શ્રીગોકુલપતિયે ઇચ્છાએ આજ્ઞા કરીને ત્યાંહ ॥૫૨॥
 શ્રી આચાર્ય દ્વારા માર્ગરૂપી નાવ કીધું સાજ ॥ તેણે નાવે એતન મારગી બેઠો તે સર્વ સમાજ ॥૫૩॥
 ત્યાંહાં દુષ્ટમણિ ચિદ્રૂપરૂપી ઉત્પાત પ્રખર વચાર ॥ તેહ વશ જહાંગીર નૃપતિ વરેન્દ્ર તેણીવાર ॥૫૪॥
 તોફાન મોટું એહ રૂપી આવી લાગ્યું અંત ॥ તે થકી આદૂલમાન થયું તે ખૂડવા પર્યંત ॥૫૫॥
 ત્યાંહાં પોતાના ઉદ્ધમ વિના સામર્થ્ય કહેનું નહીંય ॥ કેવળ સ્વરૂપ બળે કરી ખૂડતું રાખ્યું અહીંય ॥૫૬॥
 માલા તિલક રક્ષામાંહાં માર્ગ રાખ્યો વ્યક્ત ॥ માર્ગના અનુકરણ રાખ્યા માર્ગાશ્રિત રાખ્યા ભક્ત ॥૫૭॥
 જે પોતાના સ્વધર્મ સર્વસ્વ રાખવાને કાજ ॥ ગ્રહાદિક સર્વસ્વ રિધ્ધિ સર્વનો કીધો ત્યાગ ॥૫૮॥
 એ ચરિત્રે એતન મારગીને તે શિક્ષા કરીય ॥ જે અલૌકિક સર્વસ્વ અર્થે લૌકિક નહિ મન ધરીય ॥૫૯॥
 ત્યાગ કરવો અલૌકિક હિત લૌકિક કેરો સદ્ય ॥ સર્વસ્વ વડે સર્વસ્વ રહે એ જણાવ્યું ગદ્ય ॥૬૦॥
 તો એ થકી મહા અસાધારણ અધિક ચરિત્ર તે શું અ ॥ જેનો ઉત્કર્ષ અમને પૂછે છે જે તુંય ॥૬૧॥
 હે બાલ બુદ્ધિના અધિપતિ સંદેહના સમુદાય ॥ તું વિચારી જે એહ કાજ કોયેથી સિધ્ધ થાય ॥૬૨॥
 એ અસાધારણ પરાક્રમે કરી અસાધારણ જશ ॥ જગતને હિત પ્રગટ કીધો વિસ્તર્યો દશોદિશ ॥૬૩॥
 છ કારણ એણે નિમિત્તે કહ્યાં વિશદ કરીય ॥ હવે કહું છું સાતમું તે સાંભળો ચિત્ત ધરીય ॥૬૪॥

જે કો ભોગવશથી અસુર યોનિ જીવ દૈવિય અહીંય ॥ નામ નિવેદન તણે અધિકાર જેહને નહીંય ॥૬૫॥
 તેહને એ લીલાએ અંગીકારવા કાજ ॥ એહ લીલા પ્રગટ કીધી સ્વતહથી મહારાજ ॥૬૬॥
 જેહ લીલા એ થકી હોયે સ્વરૂપ અનુસંધાન ॥ કેવલ સ્વરૂપ અનુભવ હોયે સાધન રુચે નહિ આન ॥૬૭॥
 સેવા અને સનમુખ થયા વિન અંગીકાર ન હોયે ॥ અહીંયે સનમુખતા એજ સહેજ માંહાં હોયે ॥૬૮॥
 જેહને એ પ્રભુનો જશ કીર્તિને આચર્યું ॥ રુચ્યું અતિશે રુચિ સહિત જાણી જગત આભર્યું ॥૬૯॥
 સહરાણા કીધી સ્ફુર્યો માર્ગ તણે ઉત્કર્ષ ॥ એહ સનમુખતાએ અંગીકૃત કર્યા કરી હર્ષ ॥૭૦॥
 સેવા તે આસક્ષ્યાન આદે અનંત એહવા જેહ ॥ લીલા વિશે તદ્દાવિષ્ટ થઈને કરી છે ત્યાંહાં તેહ ॥૭૧॥
 તે પ્રસિધ્ધ અંગીકૃત કર્યાં સેવામાંહાં આવ્યાં જેહ ॥ તેહના અંગીકાર માંહે નથી કાંઈ સંદેહ ॥૭૨॥
 માટે એ ચરિત્ર કરીયને સહેજ અણુ આયાસ ॥ જગત સહુ કૃતકૃત્ય થયું આનંદ પામ્યા દાસ ॥૭૩॥
 પુષ્ટ પ્રભુએ પુષ્ટિ મારગી માલા વિષયીક જશ ॥ પ્રગટ કરીયને નિરોધ કીધો સર્વનો ઉત્કર્ષ ॥૭૪॥
 એહવાં ગોપ્ય અનંત કારણ કેમ કરી કહેવાયે ॥ પ્રભુની કૃષ્ણા હોયતો એતો કાંઈ એક તે સમજાયે ॥૭૫॥
 હવે શ્રીમહાપ્રભુજીએ પોતાના અસાધારણ ॥ લોક વેદાતીત પ્રાગટ્ય અતુલતા પૂરણ ॥૭૬॥
 તે ઐશ્વર્યતાને અંશે જે જશ પ્રગટ કીધો સાર ॥ તે પરાક્રમ એ સ્વરૂપનું એ સહેજ ચરિત્ર અપાર ॥૭૭॥
 પેજ સહિત જે માલોધ્વાર લીલા કરી જે મહા ઉગ્ર ॥ તે લીલા સિંધુની એક કણિકા કહી શકું ન સમગ્ર ॥૭૮॥
 વલ્લભ જે વલ્લભજીયના રસ ઉભય કેરા પાત્ર ॥ તેહને ચરણે નમીયને કાંઈ કહું અણું એક માત્ર ॥૭૯॥
 મહાત્તમ અને સ્નેહ ભેદે જુત કહું અનુસરી ॥ ભગવદ્દીય એતન મારગી તમો સાંભળો ચિત્ત ધરી ॥૮૦॥
 એક મહાદુષ્ટ દુષ્ટાધિપતિ અને દંડધારી વેશ ॥ કલિયુગમાંહાં બ્રાહ્મણને રૂપે દુષ્ટ માંહે વરેશ ॥૮૧॥
 અખિલ અસુરનું આધિદૈવિક રૂપનું એ ધામ ॥ ભકતનો દ્રોહી સદા ચિદ્રૂપ એહવું નામ ॥૮૨॥
 પ્રચંડ પાખંડી વિરૂધ્ધી ધર્મનો દ્વેષી ॥ જુગ સમો ધર્મ પ્રવર્તવા કહી અંતર માંહાં પ્રવેશી ॥૮૩॥
 પરવર્યો તે પ્રસિધ્ધ કરી પાખંડ કેરે કાજ ॥ તે અવંતીમાંહાં ઉદય થયો જહાંગીર કેરે રાજ ॥૮૪॥
 ગુજરાતે વેહી ભામ પ્રગણે હીલ્લવવાસણે થઈય ॥ મોઢ જતે ત્યાંહાંથી આવી રહ્યો અવંતીય ॥૮૫॥
 પ્રથમ ઉપજવ્યો તિલક માલા તણે તે દલેશ ॥ કલેશનું બીજ પ્રગટ કર્યું જે માંહે ધર્મનો નહિ લેશ ॥૮૬॥

પૂર્વ પીઠિકા સંપૂર્ણ